

Л. Г. Лисиця,
канд. іст. наук, доцент,
вчений секретар наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

ДОСЛІДНИЦЬКО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ КОЛЕКТИВУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ім. М. МАКСИМОВИЧА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Англійський мислитель Т. Карлейль ще в ХІХ ст. сформулював досить ємну сентенцію, що не втратила своєї актуальності й донині: «Університет – це зібрання розумних людей навколо гарної бібліотеки». У цьому зв'язку доречно згадати й те, що в пункті третьому статті 33 Закону України «Про вищу освіту» одним із основних підрозділів ВНЗ поряд із факультетами й кафедрами названа бібліотека [1, 37]. Відтак, книгозбірня визнана одним із трьох китів, на яких тримається уся багатогранна система університетської освіти. Якщо університетська бібліотека хоче посісти гідне місце в означеній вище тріаді, то вона має не лише надавати інформаційні послуги, але й на основі науково-дослідної діяльності створювати власний інформаційний продукт. З огляду на актуальність і прикладне значення задекларованої теми, метою цієї розвідки є на основі текстуального аналізу літературних джерел проаналізувати основні напрями дослідницько-видавничої діяльності співробітників наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького на сучасному етапі. Хронологічними межами дослідження визначено 2011–2015 рр.

На загал, лише за останні 5 років співробітниками нашої книгозбірні опубліковано 62 окремих видань, як у традиційному так і в електронному варіанті: часописів, збірників, покажчиків, публіцистичних книг тощо. Лівову ж частку у вказаному переліку (понад 80 %) займають довідкові видання, позаяк саме вони найбільше корелюються із інформаційно-науковою діяльністю бібліотеки. Це, насамперед, бібліографічні та біобібліографічні покажчики, довідники, прес-моніторингові видання.

Частина із вказаних видань носить серійний характер, усі вони вийшли друком у нашому університетському видавництві коштом ВНЗ.

Надійною ниткою Аріадни в складних лабіринтах гносеологічного контенту виступають бібліографічні покажчики, котрі за параметрами інформативної компактності по суті не мають аналогів. Ще в 2006 р. у нашій бібліотеці було започатковано серію покажчиків «Бібліографія вчених Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького». Структурно вони, як правило, складаються із передмови, основної частини та довідково-пошукового апарату.

Порівняно віднедавна співробітниками бібліотеки готуються до друку анотовані бібліографічні покажчики, інформативна перевага котрих перед звичайними є беззаперечною. Прикладом такого видання є покажчик «Від ювілею до ювілею. Шевченкознавчі студії викладачів Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (1964–2014 рр.)» [5], випущений з нагоди 200-річчя нашого національного пророка Т. Г. Шевченка. Ідея його укладання виникла з огляду на те, що зважаючи на незгасний інтерес українського соціуму та вітчизняних науковців до феноменальної постаті Т. Шевченка, гостро постала потреба згрупувати, а то й уніфікувати, шевченкознавчі дослідження з метою подолання паралелізму та повторень у подальших шевченкознавчих студіях. Більше того, це дає можливість виявити як найбільш вивчені аспекти життя та творчості Кобзаря, так і окреслити коло малодосліджених проблем, пов'язаних із Т. Шевченком. Передмова до цього видання під назвою «Літопис шевченкіани Черкаського національного університету» підготовлена відомим черкаським шевченкознавцем професором Василем Івановичем Пахаренком, який підкреслив, що «шевченківський дискурс був і залишається серцевинною, визначальною галуззю української гуманітаристики» [5, 6].

Якісною особливістю композиції видання є те, що воно містить майже 300 позицій опису, і всі названі публікації мають стисле резюмування, яке відображає зміст статті. Щодо бібліографічного контенту, то з метою зручності користування, його укладено в хронологічному порядку з абетковим підпорядкуванням у межах року. Цей бібліографічний звід корисний не лише шевченкознавцям, а й історикам, культурологам, соціологам, філософам – усім, кого захоплює й надихає таїна Шевченкового слова, та хто прагне осягати процеси духовного становлення нашої нації.

Серед багатоманіття науково-довідкової літератури чільне місце належить біобібліографічним покажчикам, котрі органічно поєднують життєпис вченого чи митця і вичерпний бібліографічний опис його творчого доробку. У серії «Бібліографія вчених Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького» уже вийшло 17 біобібліографічних покажчиків, де подано інформацію про провідних вчених університету; всі вони підготовлені співробітниками нашої книгозбірні. Зокрема, в 2011 р. вийшов відповідний покажчик, присвячений творчому доробку доктора культурології, професора С. А. Китової, а в 2013 р. – відомого літературознавця, доктора філології, професора, завідувача кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики навчання А. В. Градовського [4].

Ці видання мають типовий алгоритм подачі інформації: зокрема містять розлогий нарис про життєвий і творчий шлях вченого, хронологічний покажчик друкованих праць, дані про захист, керівництво, опонування дисертацій, відомості про редагування, рецензування, а також перелік опублікованих матеріалів про героя оповіді.

У 2010 р. нашою книгозбірнею започаткована серія біобібліографічних видань «Бібліографія вчених України», в її рамках вже побачило світ 5 випусків. Об'єктами бібліографічного дослідження тут виступають відомі науковці, чий дослідницький внесок сягнув загальнонаціонального рівня.

Вони, зокрема, доносять до читачів інформацію про життя й творчий доробок відомих вчених і мають типову для біобібліографічних покажчиків структуру. Так, у 2014 р. побачив світ біобібліографічний покажчик з нагоди 80-річного ювілею відомого вченого-біохіміка, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України, колишнього ректора нашого університету Ф. Ф. Боечка [3].

Спільно з Інститутом історії України НАН України торік побачив світ досить розлогий біобібліографічний покажчик з нагоди 60-річного ювілею визнаного лідера воєнно-історичної науки України, доктора історичних наук, професора, завідувача відділу Інституту історії України НАН України, заслуженого діяча науки і техніки О. Є. Лисенка [5]. Об'єктами бібліографування стали 383 праці вченого, які стали вагомим внеском у вітчизняну та світову науку. Укладачами подано й повну бібліографічну інформацію про наукову школу відомого вченого (92 позиції), а також праці за його редагуванням (115 поз.) та рецензуванням (40).

Великою популярністю серед майбутніх фахівців-істориків користується й серія «Історична», що веде свій відлік від 2008 р. і має вже 5 випусків. Зокрема, пропаганді бібліотечних фондів сприятиме й покажчик, присвячений літературі з історії країн Азії, Африки та Латинської Америки [6].

У сучасному історієписанні дедалі вагомішу роль займає краєзнавча евристика, яка забезпечує мікроісторичні зрізи минувшини на регіональному рівні та конкретизує загальноісторичні процеси. У оприлюдненні творчого доробку сучасних краєзнавців поважну роль відіграє спеціальна періодика місцевого спрямування, в тому числі й започаткований у 1990 р. часопис «Краєзнавство Черкащини» (до 1996 р. він називався «Краєзнавець Черкащини»). Інформаційним приводом для випуску відповідного бібліографічного видання [7] став вихід під завісу 2013 р. 10-го, ювілейного випуску журналу «Краєзнавство Черкащини». Окрім цього, в 2014 р. минуло 60 років Черкаській області і 25 років від дня

створення обласної організації краєзнавців. Основою анотованого покажчика став зміст 10 випусків часопису «Краєзнавство Черкащини», при цьому усі 223 документи опрацьовано та перевірено укладачами *de visu*. Основну частину розпочинає перелік усіх видань «Краєзнавства» з їх монографічним описом. Наступна, базова структурна складова – анотований хронологічний покажчик усіх публікацій у часописі (подано аналітичний опис). Пошукову навігацію успішно забезпечує й предметно-тематичний покажчик. У його основі лежить умовний принцип поділу за основними історико-краєзнавчими рубриками, наприклад: «Археологічні пошуки», «Історія міст і сіл Черкащини», «Козацький період», «Голодомори ХХ століття», «Радянський період», «Історія краю в особах», «Подвижники краєзнавства» тощо. Цілком логічним видається алфавітне групування матеріалу в межах кожного року та рубрики. Що ж стосується нумерації, то вона у всіх складових покажчика є самодостатньою.

Достатньо насичений і науково-довідковий апарат видання. Зокрема, географічно-територіальний покажчик включає в себе 231 об'єкт, а іменний – 169 позицій (сюди включено імена, що згадані в публікаціях). Окремо подано покажчик авторів та співавторів та вичерпні відомості про них на час публікації. Інформативно корисним є і вміщення стислих досьє про редакторів та членів редколегії журналу «Краєзнавство Черкащини», вони супроводжуються ілюстративно-портретним рядом.

Понад 20 років при нашій книгозбірні діє літературний клуб К. Г. Паустовського (у Черкасах знаходиться його генеалогічне коріння, позаяк тут проживали батьки митця). Активом клубу до 120-річчя цього майстра лірико-романтичної прози було видано біобібліографічний покажчик «Доля, пов'язана з Україною» [8], що містить перелік виданих в Україні творів письменника (132 позиції), а також праць про його життя і творчість (українські видання, 758 позицій). В окремий розділ виділено інформацію

про розвідки в царині паустовськознавства викладачів та студентів ЧНУ ім. Б. Хмельницького (60 позицій).

«Перевесла істин Валентини Коваленко» – під такою назвою у 2014 р. вийшов біобібліографічний покажчик, присвячений життю і творчості відомої письменниці й громадсько-політичного діяча [9]. Валентина Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та компаративістики нашого університету, авторка 15 книг.

У 2014 – 2015рр. вона очолювала Черкаську обласну раду.

Шляхом посторінкового перегляду обласного часопису «Черкаська правда» від дня його створення у 1954 р. до закінчення радянської доби (1991 р.) директор наукової бібліотеки Г. М. Голиш та бібліотекар 1-ї категорії О. В. Ільченко виявили матеріали, що висвітлюють різноманітні грані життя попередника ЧНУ – Черкаського державного педінституту. Зібране лягло в основу 265 прес-релізів, які супроводжувалися підрядковою інформацією про анахронічні терміни та персоналії. Відтак, вийшла друком книга «Черкаський педагогічний інститут на шпальтах газети «Черкаська правда» (1954–1991 рр.» [10], яка поряд із потужною довідковою самодостатністю має й неабияке джерелознавче значення. Інформативну цінність згаданого видання значно посилюють подані в ньому предметний, іменний та географічний покажчики.

Посилення струменю антропоцентричності сучасних публікацій викликало до життя чимало творів, виконаних у жанрі довідкової біографістики. Певним внеском у цей евристичний сегмент стало й наше видання «Покликані високим і вічним» [11], присвячене викладачам ЧНУ, котрі завдяки своїй творчим здобуткам набули членство в національних творчих спілках України. На загал об'єктами дослідження стало життя та доробок 32-х професорів та доцентів нашого ВНЗ. Подано життєписи кожного із цих персоналій, бібліографічні списки їхніх найвагомійших праць (не більше 10 позицій) та перелік матеріалів про цих викладачів (по 3

позиції). Видання супроводжується належним науково-довідковим апаратом у вигляді покажчиків. Ілюстративно-портретний ряд виконано в кольорі.

Поряд з цим варто зазначити, що з огляду на інтернаціоналізацію сучасної інформації доречними є кроки щодо зняття певних мовних бар'єрів. Відтак, в останні роки більшість наших видань містять у своїй структурі розлогі анотації англійською та російською мовами.

Підсумовуючи викладене, слід відзначити, що робота з укладання довідкових видань попри чималі труднощі, які її супроводжують, має зайняти одне із найпріоритетніших місць у діяльності університетської книгозбірні. Адже в такий спосіб забезпечується реалізація інноваційних методів пропаганди бібліотечних фондів та значно підвищується реноме самої наукової бібліотеки.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» : станом на 10 грудня 2014 р. : (відповідає офіційному тексту). – К. : Алеута, 2014. – 96 с.
2. Від ювілею до ювілею. Шевченкознавчі студії викладачів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (1964–2014 рр.) : бібліограф. покажч. / уклад. О. М. Абразума ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 128 с. – (Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького ; вип. 21).
3. Градовський Анатолій Володимирович: доктор педагогічних наук, професор : біобібліогр. покажч. / уклад. Л. Г. Голиш ; наук. ред. А. І. Кузьмінський. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 40 с. : портр. – (Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького ; вип. 19).
4. Боєчко Федір Федорович: доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України : біобібліогр. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, Н. В. Демченко ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 40 с. : портр. – (Бібліографія вчених України ; вип. 5).
5. Лисенко Олександр Євгенович : біобібліогр. покажч. / уклад.: Г. М. Голиш, Т. В. Заболотна ; наук. ред. В. А. Смолій. – К. : Інститут історії НАН України, 2015. – 128 с. : портр.

6. Історія країн Азії, Африки і Латинської Америки нового часу у фондах наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького : бібліограф. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, О. З. Силка. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 172 с. – (Серія Історична ; вип. 4).

7. «Краєзнавство Черкащини». Випуск 1–10 : анот. бібліогр. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, О. З. Силка ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 96 с. – (Серія Історична ; вип. 5).

8. Доля, пов'язана з Україною: до 120-річчя від дня народження К. Г. Паустовського : біобібліогр. покажч. / уклад.: І. З. Тарасинська, В. Л. Штангеева ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 116 с. : іл.

9. Перевесла істин Валентини Коваленко : біобібліогр. покажч. / уклад.: Н. В. Адешелідзе, Ю. П. Федосій ; наук. ред. В. Т. Поліщук. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 44 с.

10. Голиш Г. М. Черкаський педагогічний інститут на шпальтах газети «Черкаська правда» (1954–1991 рр.) : матеріали прес-моніторингу / Г. М. Голиш, О. В. Ільченко. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 208 с.

11. Голиш Г. М. Покликані високим і вічним. Викладачі Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького – члени національних творчих спілок / Г. М. Голиш, Л. Г. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 172 с. : іл.